

Datoteke

Osnove programiranja

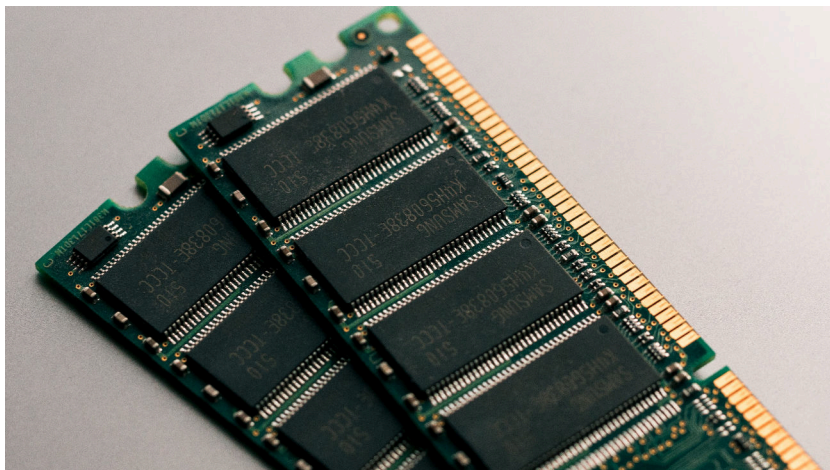
Nejc Ilc

Kje živijo podatki?

Naprave za shranjevanje podatkov

- glavni pomnilnik

Pravimo mu tudi RAM (ang. *random access memory*). Ko računalnik ugasnemo, se vsi podatki v glavnem pomnilniku izgubijo. Hm ...

Fotografija: Harrison Broadbent [vir]

- magnetni disk

Pogost v starejših sistemih ali v podatkovnih centrih (ker je poceni). Podatki, zapisani na njem, se ohranijo tudi po izklopu računalnika. Je med "počasnejšimi".

Fotografija: Benjamin Lehman [vir]

Kje živijo podatki?

Naprave za shranjevanje podatkov

- polprevodniški pogon

Pravimo mu tudi SSD (ang. *solid state drive*). Je bistveno hitrejši od magnetnega diska in nima premikajočih delov. Ohišje 2.5" ali M.2.

Fotografija: Gigazine [\[vir\]](#)

- izmenljive naprave

Kartice SD, "ključki USB", zunanji diski, ... Temeljijo na podobni tehnologiji kot polprevodniški pogoni - blikovni pomnilnik (ang. *flash memory*).

Fotografija: Photo Mix [\[vir\]](#)

Datotečni sistem

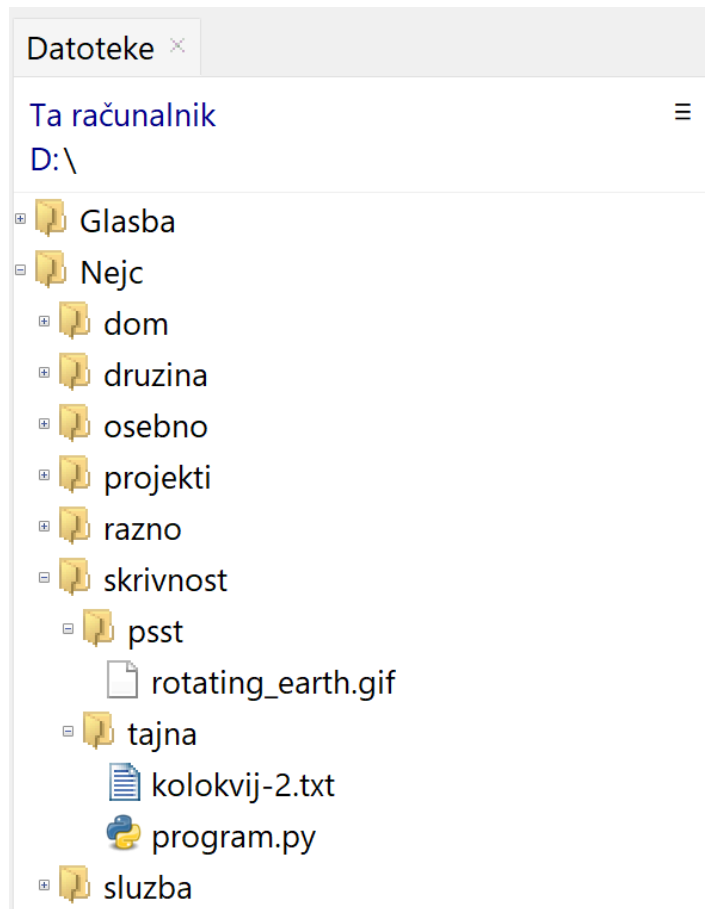
Zemljevid shrambe podatkov

Naprave za shranjevanje podatkov (glavni pomnilnik računalnika v to kategorijo ponavadi ne spada) morajo vedeti, kje je zapisan določen podatek.

Podatke pakiramo v enote, ki jim pravimo *datoteke*. Poznamo navadne datoteke, ki imajo svoje ime in končnico (`.txt` , `.py` , `.docx` , `.jpg` , `.png` , `.pdf` , ...) - ta oznanja njihovo vrsto.

Obstajajo pa tudi malo drugačne datoteke, ki so vsebniki za navadne datoteke - pravimo jim *imeniki* oziroma *mape*.

Datoteke so urejene v *drevesno strukturo*: korenina je ime pogona (v Windows recimo `D:`), vsak imenik je razcep veje, navadne datoteke so listi drevesa. To je torej datotečni sistem.

Kaj je v datoteki?

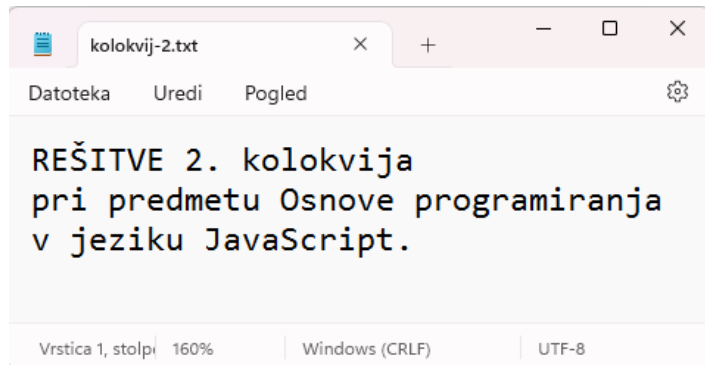
Odprimo dva tipa datotek in pogledjmo

`kolokvij-2.txt`

Do te datoteke pridemo po tej *poti*:

`D:\Nejc\skrivnost\tajna\kolokvij-2.txt`

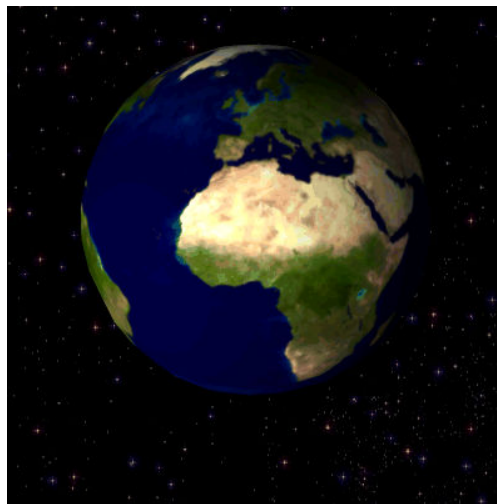
Ko dvokliknemo na datoteko, se nam odpre program Beležnica (*Notepad*), ki prikaže vsebino:

`rotating_earth.gif`

Pot do datoteke:

`D:\Nejc\skrivnost\psst\rotating_earth.gif`

Kaj je *zares* v datoteki kolokvij-2.txt ?

Vsebina datoteke je v shrambi zapisana z ničlami in enicami, torej z *biti*. Preberimo prvih 96 bitov.

```
01010010 01000101 11000101 10100000 01001001 01010100  
01010110 01000101 00100000 00110010 00101110 00100000
```

Osem bitov skupaj tvori en *bajt* (oktet, ang. *byte*).

Zapišimo krajše s šestnajstiškimi števili:

```
52 45 c5 a0 49 54 56 45 20 32 2e 20
```

V desetiškem številskem sistemu je to enako:

```
82 69 197 160 73 84 86 69 32 50 46 32
```

Sedaj pa te vrednosti bajtov izpišimo kot znake (funkcija `print()` tako dela):

```
RE\xc5\xa0ITVE 2.
```

Prvi znak je `'R'`, ki ga kodiramo s številko `82` (šestnajstiško `52`, dvojiško `01010010`).

V Pythonu lahko pretvarjamo med različnimi interpretacijami - med znaki in števili:

```
>>> ord('R')  
82  
>>> chr(82)  
'R'
```

V datoteki so torej biti, ki pa jih lahko interpretiramo tudi kot znake. Ali pa kaj drugega.

Kaj je *zares* v datoteki `rotating_earth.gif`?

Zapis z biti:

```
01000111 01001001 01000110 00111000 00111001 01100001  
10010000 00000001 10010000 00000001 11110111 00000000
```

Šestnajstiško:

```
47 49 46 38 39 61 90 01 90 01 f7 00
```

Pretvorba v znake:

```
GIF89a\x90\x01\x90\x01\xf7\x00
```

Vidimo, da začetek datoteke vsebuje števila, ki jih lahko pretvorimo v berljive znake `GIF89a`, temu pa sledijo bajti, ki imajo "čudne" vrednosti, npr. `90`, `01` ipd.

Datoteka `.gif` ni *besedilna datoteka*, ampak je mišljena za shranjevanje slikovnega gradiva. Pravimo, da je *binarna datoteka*.

Binarnih datotek ponavadi ne skušamo interpretirati kot besedilo, ampak jih s prikazujemo/obdelujemo s posebnimi programi, ki znajo brati *format* te datoteke. V primeru datoteke GIF ima prvih nekaj bajtov naslednji pomen:

- prvih 6 bajtov govori o različici formata datoteke GIF, tukaj gre za zadnjo različico `GIF89a`.
- naslednja dva bajta pomenita širino slike. Sestavimo jih od leve proti desni:
`int('0190', 16) → 400` slikovnih točk
- naslednja dva bajta pomenita višino slike ...

Delo z datotekami v Pythonu

Odpiranje, branje, pisanje, zapiranje

Dogovor: **obravnavali bomo samo besedilne datoteke** - to so datoteke, katerih vsebino lahko uspešno interpretiramo kot znake.

Tipično zaporedje pri delu z datotekami gre tako:

1. Datoteko odpremo s funkcijo `open()`.
2. Iz datoteke beremo z metodo `read()` ali vanjo pišemo z `write()` oziroma `print()`.
3. Datoteko zapremo z metodo `close()`.

Pravilo: **kar odpreš tudi zapri.**

Če pustimo datoteko odprto, do nje ne morejo dostopati drugi procesi.

`na_hitro.py`: odprimo datoteko `kolokvij-2.txt`, preberimo njeno vsebino in jo izpišimo na zaslon:

```
# Pot do datoteke (relativna glede na pot programa)
pot = 'skrivnost/tajna/kolokvij-2.txt'
# open() vrne objekt, ki predstavlja tok podatkov.
# Če ne podamo drugih argumentov, bo datoteka odprta
# samo za branje.
datoteka = open(pot)
# Z metodo read() preberemo vsebino datoteke v niz.
vsebina = datoteka.read()
# Izpišemo vsebino na zaslon
print(vsebina)
# Zapremo datoteko
datoteka.close()
# Izpis:
```

REĹ ITVE 2. kolokvija
pri predmetu Osnove programiranja
v jeziku JavaScript.

Stavek `with` `stavek_with.py`

Za varno delo z datotekami

Na prejšnji strani smo videli kratek primer programa za branje datoteke. Navadno pa v Pythonu tega ne počnemo tako. Kaj rado se namreč zgodi, da pride pri odpiranju/branju/pisanju datoteke do napake. V tem primeru se zapiranje datoteke ne bo zgodilo, kar je slabo.

Zakaj slabo? Če datoteke po uporabi ne zapremo, lahko ostane *zaklenjena* in drugi procesi ne morejo delati z njo. Lahko se tudi zgodi, da se izgubijo podatki, ki smo jih želeli pisati v datoteko.

Da v primeru napak datoteke ne puščamo odprte, je bil iznajden stavek `with`, ki poskrbi, da se datoteka zapre, ko se konča blok kode v stavku ali ko pride do napake.

```
pot = 'skrivnost/tajna/kolokvij-2.txt'

with open(pot) as datoteka:
    vsebina = datoteka.read()
    print(vsebina)
```

Ko se zaključi blok stavka `with`, se datoteka samodejno zapre. Pravimo, da sprostimo vire, ki smo jih zasedli z odpiranjem datoteke. Tudi drugi procesi zdaj lahko odpirajo, spreminjajo ali brišejo to datoteko.

Pri delu z datotekami bomo torej uporabljali stavek `with`.

Odpiranje datoteke

Fukcija `open()`

'r': samo za branje

Če želimo besedilno datoteko odpreti samo za branje, je dovolj, da funkciji `open()` podamo pot do datoteke. Pot je lahko podana:

- absolutno; gremo od korenine do lista

```
pot =  
'D:/Nejc/skrivnost/tajna/kolokvij-  
2.txt'
```

- relativno glede na mapo, iz katere kličemo naš program; če smo denimo v mapi

```
D:/Nejc/skrivnost/tajna :  
pot = 'kolokvij-2.txt'
```

Denimo, da se nahajamo v mapi `D:/Nejc`. (Mimogrede, na operacijskem sistemu Windows bi to pot napisali tudi kot `D:\Nejc`.) Definirajmo relativno pot do datoteke in jo odprimo za branje:

```
pot = 'skrivnost/tajna/kolokvij-2.txt'  
datoteka = open(pot)
```

Z argumentom `mode` lahko eksplicitno povemo, na kakšen način želimo odpreti datoteko. Za branje je to tako:

```
datoteka = open(pot, mode='r')
```

Če datoteka, na katero kaže `pot`, ne obstaja, dobimo napako `FileNotFoundError`.

Odpiranje datoteke

Fukcija `open()`

'w' : samo za pisanje

Če želimo v datoteko pisati, moramo argument `mode` funkcije `open()` nastaviti na `'w'`.

```
datoteka = open(pot, mode='w')
```

Delovanje:

- če datoteka, podana s `pot`, še ne obstaja, se bo ustvarila,
- če že obstaja, se bo prepisala. Njena stara vsebina se bo torej izbrisala. Pisali bomo na začetek datoteke.

'a' : samo za pisanje na konec

Če želimo dodajati vsebino na konec datoteke, argument `mode` določimo kot `'a'`.

```
datoteka = open(pot, mode='a')
```

Delovanje:

- če datoteka, podana s `pot`, še ne obstaja, se bo ustvarila,
- če že obstaja, se njena vsebina ne bo izbrisala, ampak bomo pisali na konec datoteke.

Odpiranje datoteke

Za branje in pisanje

Datoteko lahko odpremo za **branje in pisanje hkrati**: drugemu argumentu (`mode`) funkcije `open()` dodamo `+` .

`open(pot, 'r+')`

- Če datoteka `pot` še ne obstaja, dobimo napako.
- Če datoteka `pot` že obstaja, ne izbriše njene vsebine.
- Ob odprtju datoteke smo na njenem začetku.

`open(pot, 'w+')`

- Če datoteka `pot` še ne obstaja, jo ustvari.
- Če datoteka `pot` že obstaja, izbriše njeno vsebino.
- Ob odprtju datoteke smo na njenem začetku.

`open(pot, 'a+')`

- Če datoteka `pot` še ne obstaja, jo ustvari.
- Če datoteka `pot` že obstaja, ne izbriše njene vsebine.
- Ob odprtju datoteke smo na njenem koncu.

Odpiranje datoteke

kodiranje.py

Še nekaj pomembnega

Kodiranje znakov

Če smo bili pozorni, je bil izpis pri začetnem kratkem primerčku nekoliko "pokvarjen". Črka 'Š' ni izpisana pravilno.

```
pot = 'skrivnost/tajna/kolokvij-2.txt'

with open(pot, mode='r') as datoteka:
    vsebina = datoteka.read()
    print(vsebina)
```

Izpis:

```
REŠITVE 2. kolokvija
pri predmetu Osnove programiranja
v jeziku JavaScript.
```

Kodiranje znakov je postopek, ki določenemu znaku priredi številčno vrednost. Poznamo ogromno možnih načinov (npr. 'ascii', 'cp1250', 'utf8', 'utf16'). Pri odpiranju datoteke je zaželeno, da določimo kodiranje, v katerem je zapisana datoteka.

```
pot = 'skrivnost/tajna/kolokvij-2.txt'
with open(pot, mode='r', encoding='utf8') as datoteka:
    vsebina = datoteka.read()
    print(vsebina)
```

Izpis:

```
REŠITVE 2. kolokvija
pri predmetu Osnove programiranja
v jeziku JavaScript.
```

Branje iz datoteke

branje.py

`datoteka.read()`

Vrne vsebino datoteke kot niz.

```
with open(pot, mode='r', encoding='utf8') as datoteka:
    vsebina = datoteka.read()
    # Nočemo dodatne nove vrstice na koncu vsebine
    # datoteke, zato end=''
    print(vsebina, end='')
```

`datoteka.readlines()`

Vrne vsebino datoteke kot seznam vrstic.

```
with open(pot, mode='r', encoding='utf8') as datoteka:
    seznam_vrstic = datoteka.readlines()
    for vrstica in seznam_vrstic:
        print(vrstica, end='') # Nočemo dodatnega \n
```

`datoteka.readline()`

Vrne naslednjo vrstico kot niz.

```
with open(pot, mode='r', encoding='utf8') as datoteka:
    prva_vrstica = datoteka.readline()
    vrstica = prva_vrstica
    # Na koncu datoteke bomo dobili prazno vrstico
    while vrstica:
        print(vrstica, end='')
        vrstica = datoteka.readline()
```

Zanka `for`

```
with open(pot, mode='r', encoding='utf8') as datoteka:
    for vrstica in datoteka:
        print(vrstica, end='')
```

Pisanje v datoteko `pisanje.py`

Ustvarimo nekaj novega

Če želimo v datoteko pisati, jo moramo najprej odpreti za pisanje. Argument `mode` funkcije `open()` je lahko `'w'`, `'a'`, `'r+'`, `'w+'`, ali `'a+'`. Vsak ima seveda svoje finte.

`datoteka.write(niz)`

Niz lahko v datoteko pišemo z metodo `write()`.

Najprej odprimo datoteko samo za pisanje.

```
pot = 'nekaj-novega.txt'
with open(pot, mode='w', encoding='utf8') as datoteka:
    datoteka.write('Moja nova štorija')
```

Če datoteka `nekaj-novega.txt` še ne obstaja, jo zgornji klic funkcije `open()` ustvari. Z metodo `write()` v datoteko zapišemo niz `'Moja nova štorija'`.

Sedaj ponovno odprimo datoteko samo za pisanje. Ker že obstaja, se bo njena vsebina izbrisala.

```
with open(pot, mode='w', encoding='utf8') as datoteka:
    datoteka.write('Tvoja zgodba')
```

Datoteka ima sedaj vsebino `Tvoja zgodba`.

Dodajmo še nekaj na konec datoteke (`mode='a'`).

```
with open(pot, mode='a', encoding='utf8') as datoteka:
    datoteka.write('\nJe super.')
```

Vsebina datoteke:

Tvoja zgodba
je super.

Pisanje v datoteko `pisanje.py`

Pišemo lahko tudi s `print()`

```
print(niz, file=datoteka)
```

V datoteko lahko pišemo tudi s funkcijo `print()`. Ima namreč argument `file`, ki ga do sedaj še nismo spoznali. Z njim povemo, kam naj se naredi izpis.

Privzeto je `file=None`, kar funkcija `print()` razume kot izpis na *standardni izhod* - to je v terminal. `None` se v resnici znotraj funkcije nadomesti s `sys.stdout`, ki je objekt za opis standardnega izhoda. Kratek dokaz:

```
>>> import sys
>>> print('Juhuhu', file=None)
Juhuhu
>>> print('Juhuhu', file=sys.stdout)
Juhuhu
```

Lahko pa izpis usmerimo v datoteko, ki jo moramo pred tem odpreti za pisanje.

```
recenzent = 'Marko Pišmevuh'
ocena_knjige = 4.9999999

with open(pot, mode='a', encoding='utf8') as datoteka:
    # Pišemo samo novo vrstico
    print(file=datoteka)
    # Na koncu tega izpisa je tudi nova vrstica
    print('Recenzent:', recenzent, file=datoteka)
    # U, kaj pa f-niz?
    print(f'Ocena: {ocena_knjige:.1f}.', file=datoteka)
```

Vsebina datoteke:

```
Tvoja zgodba
je super.
Recenzent: Marko Pišmevuh
Ocena: 5.0.
```


Primer `jedilnik.py`

Primer branja iz datoteke, obdelave podatkov in zapisa v datoteko

Šef restavracije sestavlja jedilnik v posebnem programu, iz katerega lahko podatke tudi izvozi v datoteko CSV, ki je videti tako:

```
01.05.2023,mesni cmoki
01.05.2023,bograč
01.05.2023,ocvrte sardele
02.05.2023,zelenjavna obara
02.05.2023,svinjski trakci z rižem
02.05.2023,ričet
03.05.2023,piščanjčji file z rižem
03.05.2023,marinirane perutničke iz peči
03.05.2023,pica klasika
04.05.2023,bučkini polpeti
04.05.2023,pašta fižol
04.05.2023,pleskavica z lepinjo
05.05.2023,file brancina
05.05.2023,puranja rulada z mlinci
05.05.2023,ričet
```

Naša naloga je, da napišemo program, ki bo prebral datoteko CSV (`jedilnik.csv`) in celoten jedilnik v lepši obliki izpisal v izhodno datoteko (`jedilnik.txt`):

Jedilnik od 1. 5. 2023 do 5. 5. 2023

- 1. 5. 2023
 - mesni cmoki
 - bograč
 - ocvrte sardele
- 2. 5. 2023
 - zelenjavna obara
 - svinjski trakci z rižem
 - ričet

...